

Josef Zuska se narodil 14. června 1902 v severočeských Židovicích. Po maturitě na gymnáziu přijal úřednické místo v podkarpatorské Seredné. Na podzim roku 1922 se však definitivně rozhodl spojit svůj život s armádou a nastoupil na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. Po jejím absolvování byl v létě roku 1924 v hodnosti poručíka slavnostně vyřazen.

Čerstvý důstojník Josef Zuska se nejprve prezentoval u Dělostřeleckého pluku 303 ve Vysokém Mýtě. V červenci 1925 po absolvování dělostřelecké aplikační školy se Zuska opětovně vrací na Podkarpatskou Rus, nyní však k dělostřeleckému pluku s velitelstvím v Mukačevu. Když v červenci roku 1928 nastoupil stáž u 2. (zpravodajského) oddělení Hlavního štábu (HŠ), pravděpodobně vůbec netušil, že za několik let zde bude přidělen natrvalo. Na podzim roku 1930 se již jako nadporučík služebně dostal do vysněné Prahy. Inteligentního důstojníka s perfektním hodnocením navíc v říjnu 1931 přijali ke studiu Válečné školy. Čerstvě povýšený kapitán následně mohl jako jeden z nejlepších studentů pokračovat na prestižní l'École supérieure de guerre v Paříži, kde v srpnu roku 1934 také své studium zdárně ukončil.

Jako absolvent válečné školy byl předurčen k vykonávání nejvyšších velitelských funkcí v armádě. V červenci 1935 se stal přednostou 2. oddělení štábu 2. divize v Plzni, odkud později přechází do pomyslného mozku armády, tedy na Hlavní štáb, konkrétně do studijní skupiny 2. oddělení.

V posledním svobodném roce republiky se Zuska dočkal dvojího povýšení. Nejprve služebního, to když se stal vedoucím všeobecné sekce studijní skupiny, a následně i hodnostního, neboť v červenci 1938 došlo k jeho povýšení na majora gšt. V této funkci a hodnosti Zuska prožil mobilizaci, při které se důstojníci HŠ v noci z 23. na 24. září přesunuli do Klánovic a ráno pokračovali na válečné stanoviště do Vyškova. Zde prožili několik horkých dnů a nocí s vrcholem v mnichovských událostech.

V okleštěném státě činnost armády ovlivňovaly zcela jiné politické poměry. I veškeré zpravodajské aktivity proti Německu se musely tajně stáhnout na pracoviště do Prahy či do zahraničních expozitur. S počátkem března 1939 se přiblížil konec zmrzačené republiky. Těsně před nacistickým vpádem část příslušníků pátrací skupiny 2. oddělení HŠ stačila odletět do Velké Británie. V době, kdy se doma i v zahraničí pomalu etablovaly zárodky nového odboje, českoslovenští zpravodajci v britském exilu pocítili absenci analytických pracovníků. Koncem srpna 1939 tak Josef Zuska obdržel výzvu k odchodu do zahraničí. Vzápětí ale došlo k napadení Polska a uzavření prověřených cest do zahraničí. V době otevření dalších kanálů do exilu se Josef Zuska nacházel ve vazbě pražského Gestapa.

Je nutné zmínit, že již v době výzvy k odchodu do emigrace Josef Zuska několik měsíců působil v protinacistickém odboji. Společně s bývalým vedoucím německé sekce studijní skupiny pplk. gšt. Tomášem Houškou zpracovával přehledy zahraničního

tisku, které končily na stole ministerského předsedy protektorátní vlády Aloise Eliáše. Další jeho aktivity souvisí s vojenskou odbojovou organizací Obrana národa (ON), kde se Zuska stal klíčovou osobou propagační skupiny. Ta nejprve vydávala letáky a posléze začala úzce spolupracovat na vydávání časopisu *V boj*. Zuska jako redaktor za ON působil od konce srpna do počátku října roku 1939, kdy těsně před svým zatčením stačil zredigovat ještě 22. číslo časopisu.

ON také od počátku úzce spolupracovala s odbojovou skupinou tiskových důvěrníků ministerského rady v úřadu předsedy protektorátní vlády Zdeňka Schmoranze. Gestapo Schmoranze a celou řadu bývalých důstojníků zadrželo již v srpnu 1939. Záhy se rozběhlo zatýkání nejen v okruhu jeho skupiny, ale i v řadách ON. Můžeme zde hovořit o efektu sněhové koule, protože v rozmezí let 1939 až 1941 došlo v souvislosti se Schmoranzovou skupinou k zatčení přinejmenším 70 osob. V polovině září 1939 Gestapo zadrželo také bývalého Zuskova nadřízeného plk. gšt. Františka Havla a dne 11. října 1939 si přišlo i pro něj.

Zusku spolu s dalšími důstojníky v čele s bývalým šéfem zpravodajského oddělení plk. gšt. Šimonem Drgáčem, plk. gšt. Františkem Havlem, brig. gen. Bohuslavem Fialou obvinili z trestných činů odtržení území od Říše, přípravy velezrady a organizované přípravy převratu. Až po téměř dvou letech věznění se Josef Zuska dostal před Lidový soudní dvůr do Berlína a ve dnech 21. až 22. listopadu 1941 proběhlo hlavní líčení ve věci „*Simon Drgac und 11 andere*“. Nacistický státní návladní Nöbel Zuskovi za zločin zemězrady navrhoval dokonce trest smrti. Berlínský soud ve věci naštěstí nikoho z obžalovaných k nejvyššímu trestu neodsoudil. Josef Zuska obdržel druhý nejvyšší trest – osm let káznice.

Zuska se tak koncem roku 1941 ocitl v nacistické káznici ve městě Ebrach. Jeho manželka Jiřina začala trpět psychickými potížemi a musela se přestěhovat ke svým rodičům. Do káznice i přesto posílala peníze na přilepšenou a s vytrvalým odhodláním usilovala o povolení návštěv. V žádosti z února 1944 uváděla, že svého manžela naposledy viděla v říjnu 1942. Návštěvu jí sice povolili, ale s tím, že rozhovor nesmí trvat více než patnáct minut. K dalšímu setkání došlo až 14. června 1944. V té době se 2. světová válka pomalu, ale jistě chýlila ke svému konci. V roce 1945 Němci kvůli postupující frontě trestance z Ebrachu převezli do bavorského Freisingu, kde se Zuska dočkal osvobození.

Již koncem války se jedním z cílů komunistické strany stalo ovládnutí silových ministerstev. Vlivem nové konstelace se i armáda začala ubírat jiným směrem než její předmnichovská předchůdkyně. Zpočátku se pro komunisty vyvíjela příznivá situace i na 2. oddělení HŠ, když se jejím přednostou stal člen KSČ pplk. JUDr. Anton Rašla. Činnost však prakticky řídil jeho zástupce a jeden z mála předmnichovských zpravodajců na oddělení plk. Karel Paleček.

Na Palečkův popud se vrátil i Josef Zuska, nyní však do funkce přednosty studijní skupiny. Činnost oddělení však narušovala snaha nechvalně známého Reicinova Obranného zpravodajství (OBZ) dostat ji pod vlastní kontrolu. I pro dobré vztahy s předmnichovskými zpravodajci se pplk. Rašla dostával do konfliktů s OBZ, a tak koncem října 1945 raději volí odchod k vojenské prokuratuře. Novým přednostou 2. oddělení HŠ se stal Reicinův člověk plk. gšt. Karel Hanus.

V únoru 1948 se Josef Zuska stal ještě zástupcem přednosty a zcela stranou v této funkci prožil i zlomové únorové události roku 1948. Ačkoli Josef Zuska vstoupil do KSČ již v roce 1945, panovaly v určitých kruzích o jeho osobě pochybnosti. Zřejmě i z tohoto

důvodu musel již v březnu roku 1948 z oddělení odejít. První kolo čistek, následující bezprostředně po komunistickém převratu, však na rozdíl od řady svých předválečných kolegů ustál.

Po odvolání z 2. oddělení HŠ plk. gšt. Zuska do srpna 1948 zakotvil jako podnáčelník štábu Vojenské oblasti 1 v Praze. Od září 1948 do června 1949 působil jako frekventant Nejvyšší vojenské akademie (NVA) na Vysokém vojenském učilišti (VVU) v Praze. NVA plk. gšt. Zuska v květnu 1949 absolvoval sice s výbornými výsledky, avšak jeho politickou spolehlivost představení nehodnotili nejlépe. Mezi květnem a zářím 1949 přišel na místo zástupce velitele 3. divize „Prešovské“ v Kroměříži. Později dokonce velitele divize krátce zastupoval. Ve své funkci opět dosáhl výborného hodnocení, ale kvůli zákroku Bedřicha Reicina došlo k jeho odvolání a návratu do vojenského školství. V průběhu krátkého působení na VVU v Praze byl poprvé a pro „politické pochybnosti“ neúspěšně navržen k povýšení do hodnosti brigádního generála.

Poslední a neméně zajímavá etapa Zuskova života se začala psát v létě roku 1951. Rozkazem prezidenta republiky došlo ke zřízení Vojenské technické akademie v Brně a plk. Josef Zuska byl postaven do čela základního organizačního článku akademie – školského oddělení.

Jelikož se na jeho pozici opětovně počítalo s generálskou hodností, došlo v srpnu 1951 k druhému navržení na povýšení do hodnosti brigádního generála, které však v poslední instanci zamítl ministr národní obrany arm. gen. JUDr. Alexej Čepička. Povýšení se Zuska dočkal až začátkem roku 1954. V uvedené době byli při povyšování vzati na milost i důstojníci předmnichovské armády, kteří 2. světovou válku strávili v nacistických věznicích.

V době, kdy státy Východního bloku v čele se SSSR podporovaly Násirův Egypt, egyptští představitelé Československo požádali o zřízení vysoké vojenské školy. Do plánované akce se významným způsobem zapojila i tehdejší Vojenská akademie Antonína Zápotockého (VAAZ) a není tedy překvapením, že se za její realizaci stal zodpovědným tehdejší zástupce náčelníka genmjr. Zuska. V únoru roku 1959, po složitých jednáních s egyptskou stranou, tak mohl Zuska přiletět do Káhiry a postavit se do čela první československé skupiny na právě vznikající Military Technical College.

Na Zuskovo káhirské působení se však brzy ze strany pracovníků stranické skupiny začaly objevovat stížnosti. Proti odbornému vedení akce sice nebylo námitek, ale postupem doby se Zuskova činnost dostala do hledáčku pracovníků vojenské kontrarozvědky (VKR). V návaznosti na to VKR i Zpravodajská správa GŠ začátkem roku 1960 hlásila „*některé nesprávnosti a závady v práci některých soudruhů a jejich podléhání buržoasnímu prostředí*“. Na základě těchto skutečností došlo k rozhodnutí Zusku z preventivních důvodů z Káhiry odvolat a nahradit ho jiným pracovníkem.

Zuskova káhirská mise definitivně skončila, ale ne tak vojenská pomoc zemím třetího světa, jež procházela bouřlivým rozvojem a na VAAZ studovalo stále více zahraničních posluchačů. Velkého významu pak nabývala práce přímo v zemích klientů. K 1. srpnu 1960 tak pod Zuskovým vedením vznikla zahraniční fakulta s úkolem zajistit studium zahraničních studentů tak, aby nedošlo k narušení úkolů pro potřeby ČSLA. V čele nové fakulty Josef Zuska stál až do konce října roku 1962, kdy byl s veškerou platností přeložen do výslužby. Poté žil jako penzista v Brně, kde také dne 3. července 1978 zemřel.

Podrobný životopis genmjr. Josefa Zusky vychází v 1. a 2. letošním čísle časopisu Vojenského historického ústavu v Praze Historie a vojenství.

